

RECENZII

**M. Sadoveanu, *La noi, în Vii-
goara*, Scrisori către un prieten.—Bu-
curești, Minerva, 1907. Prețul 2 lei.**

Insfirșit!

Insfirșit, iată un volum țărănesc, „țărănist” al lui Sadoveanu.

În *Povestiri*, mai nu sînt țărani; în *Șovinii* sînt cîțiva, cîți trebuiau să fie într'un roman războinic; în *Dureri înăbușite* sînt cîțiva numai, căci „durerile înăbușite” se găsesc și la țară, dar încă nu sînt în proporție justă; în *Crîșma lui Moș Precu* sînt mai puțin decît aiurea,—chiar în prima bucată, țărani sînt numai un element al mediului în care se înfîrțesc personajele principale care nu-s țărani; în *Floare oflîtată* nu sînt țărani; în *Amintirile Căprarului Gheorghilă* sînt, da, mulți, peoștrucă armata romînă e compusă din țărani, nu pentru-că autorul volumului acela a fost un scriitor „țărănist”; în *Mormîntul unui copil* deja sînt mai mulți, dar volumul, în definiție, oglindește într'o justă proporție, societatea romînească.—ba, cred că țărani sînt într'o proporție mai mică decît cea adevărată...

„Țărănismul” lui Sadoveanu, de omni costatată pur și simplu, de alții laudat, de alții hălit,—este o invenție. Am spus aiurea că acei care au caracterizat literatura lui Sadoveanu ca „țărănistă”, au fost loviți de un caracter foarte exterior al ei; că subiectele, în mare parte, sînt luate din

viața de la țară. Dar *Necunoscutul*, dacă se petrece la țară, e o navelă „țărănistă”? Dar chiar *Crîșma lui Moș Precu* e „țărănistă”? În ea eroii sînt „țărani”?

O altă cauză, pentru care Sadoveanu a fost socotit ca „țărănist” este campania „țărănistă” a d-lui Iorga... Și Sadoveanu, făcînd parte din grupul Sămănătorului, trebuia, înainte chiar de a fi celăl și priceput, taxat de „țărănist...” Și, o altă cauză, credeți-mă, sînt euperțiile editurii *Minerva*, al căror stil „romînesc” și „popular” sînt sigur că au avut un mare rol în clasificarea literaturii lui Sadoveanu...

Sadoveanu—na mă voi obosi s'o repet—este un mare și adevărat scriitor, care nu compune, ci creează. Și el nu poate crea decît conform cu realitatea—cu realitatea pe care o cunoaște... Și fiindcă, de pildă, nu cunoaște marea și muntele (fiindcă n'a trăit în contactul lor ca să-l pătrundă), în opera sa nu ne zugrăvește mare și munte. În schimb, natura aceea de cîmp, blîndă, în care a trăit anii copilăriei și adolescenței sale, ce bine o zugrăvește! Vedeti, nici prin gînd nu i-a trecut „să compună” mare și munte!

Același lucru și despre oameni. El n'a zugrăvit, decît ceea ce a cunoscut bine și îndelungat, anumite pături pe care le-a observat în copilăria și adolescența sa... Acum, cînd cercul ex-

perienței sale s'au lărgit, acum cînd a putut pași mai departe, spre țărănime, spre sufletul țăranului,—acum iată-l dîndu-ne un volum „țărănist”.—Și acum, o spun în treacăt, păstrîndu-mi plăcerea de a reveni mai tirziu, acum Sadoveanu a pășit și în altă direcție: Mai matur și amestecîndu-se în viața „proletarilor intelectuali”, iată-l dîndu-ne aceste minunate *Insemnări ale lui Neculaiu Manea*,—o nouă față a talentului său, și a operei sale,—analiza psihologică a unui suflet complicat, a unor evenimente interne, sufletești. Constat cu plăcere că m'a dezmințit, că mi-a combătut aserțiunile relative la talentul său, pe care le făceam în acelaș număr din „V. R.” (în articolul despre Brătescu), în care el începea *Insemnările lui Neculaiu Manea*...

Așa dar, *La noi în Viișoara*, este un volum „țărănist”, ca subiect,—și, se înțelege de la sine, că „țărănist” și ca tendință, căci acest scriitor nu este nici junimist, nici „estet”...

Și ce frumos e *la dinșii*, în Viișoara! în satul acela răzășesc de pe malurile Siretului!... La dreptul vorbind, nu știu dacă e așa de frumos, căci acest magician al stilului are un alt de extraordinar talent de a găsi poezia și de a o reda! În volumul acesta sînt descripții magnifice de natură, fără ca, la urma urmei, natura însăși să fie atît de magnifică! În privința poeziei naturii, arta lui Sadoveanu întrece natura: Ceea ce pe noi ne farmecă, ceea ce noi vedem numai într'un moment fericit al vieții noastre, într'un moment de liniște într'o clipă cînd cine știe ce tensiune supremă a sensibilității noastre ne-a făcut să ni se pară că totul cînta în natură,—lu Sadoveanu e un sentiment obișnuit... El are un suflet veșnic tânăr, veșnic ridicat la un diapazon, pe care noi ceștialaltă abia-l bănuim, și-l auzim numai, pentrucă ne amintim

de vre-un moment al liniștii cînd poate, visînd la niște „ochi albaștri”, văile și luncile aveau pentru noi acelaș farmec!

Nu cunosc o altă „literatură” de cît a lui Sadoveanu, care să stirnească, din cele mai adînci ascunzătoare ale sufletului, sentimente care parcă ipuriseră pentru totdeauna... Se poate o mai mare binefacere, decît această literatură, care este, ertemi-se expresia trivială, un adevărat elixir de liniște?

Dacă m'ași fi dus în „cotitura Boroilului” (observați numele acesta, care are ceva de singurătate gravă și de tăcere; fiți sigur că alegerea numelui nu e indiferentă în nuvelele lui Sadoveanu), „pe cărarea de frunze moartă a zăvoilului”, nu sînt de loc sigur că, îmbrățișînd cu privirea întîinderile, ași fi avut impresia picturală și, în acelaș timp melancolică, a acelei „vine de apă”, „care se desprinde din riu, se abate îmbrățișînd un cot de luncă și intră apoi iar în matca cea mare” (*Cufundarul*). Și cînd Sadoveanu spunea că: „în chilie, curînd, prin furtuna slăbită pătrunse oftările codrilor din apropiere”, (*Părintele Antonie*), mi se împospătează o senzație, pe care, de sigur, am avut'o într'un moment rar, probabil într'o noapte de întunecime la Măuștirea unde zace de trei sute de ani mitropolitul Warlaam!

Să mai stăruească asupra zugrăvirii naturii, asupra acelor neașteptate, dar așa de naturale imagini, prin care autorul ne evocă atîtea aspecte de la dinșii, din Viișoara? Cînd cetese pe acest scriitor, necontenit îmi vine o întrebare, pe care, iată, i-o facă aci, în mod public: *De unde le mai scoate?* De unde atîta strălucire de epitete? Atîta varietate de imagini, atîta reînnoire fericită a expresiei pentru a reda aceleași lucruri,—puține, căci e aceeași natură a cîmpiilor, dealurilor, și zăvoaelor Moldovei ori ale Siretului? În acest sat, în aceeași natură. Sa

loveanu, ca și eroii săi, nu permise să stea decît acei care sînt legați cu mii de fibre de vechiul lor pămînt: răzâși, mai ales răzâși, țărani,—și ceea ce mai iese din acești răzeși și țărani: preoți, învățători, călugări, etc... Bunicul Manole suferă de existența unui „ciocoiu”, venetic, pripășit cîne știe de pe undă în Viișoara (*Sfaturi vechi*); Grigore Țintilă (care poate să fie bunicul Manole tinăr) se lovește, în dragostea sa, de un alt „ciocoiu”, venetic și acesta, notarul satului, (*Cel mai tare*)—și amîndoi sînt „Cei mai tari”: Bunicul Manole a spus „ciocoiului”: „Să știi că eu într'o țavă pun poște! Dacă n'ai știut'o până acum, s'o știi de acum înainte!”—„Și atîta a fost gata! și am rămas buni înțeleși”.—Iar Grigore Țintilă (*Cel mai tare*) pune, într'un chip și mai concret și mai definitiv, la locul lui pe nolar, cu care, și el, „rămîne bun înțeles”...

Iar cînd „ciocoiul” reaparează cumva pe omul din Viișoara, ca de pildă, aceea „madamă cu pălărie”, tirgoavea care a captivat inima lui Ghiorghionia, care a luat'o de soție,—cînd, adică „ciocoiul” s'a infiltrat în Viișoara, prin dragostea inspirată,—atunci omul care s'a îmbolnăvit de „ciocoiu”, va muri cu siguranță, iar satul, satul va rămînea înmărmurit de indignare de invaziunea „ciocoiului”... „Cucoana lui o madamă de la tirg! Madamă i-a lrebut? Iaca, acu a găsit pe dracu”, sfătuiesc între ei țărani... „Zicea bunica, Dumnezeu s'o ierte: Ehe-hei! sfișitul lumii nū-i departe! Va veni sfișitul, cînd or umbra căruțele fără cai și muerile cu pălării!...” (*Gheorghionia*)...

Țăranii lui Sadoveanu sînt oameni tari. Conform temperamentului său, care pricepe mai ales și iubește forța, tăria concentrată, nelufrinată, el vede în țaran mai ales această forță centrală, făcută.—Dacă Creungă zu-

grăvește mai ales țaranul glumeț, adică aspectul glumeț al țaranului, dacă Sp. Popescu zugrăvește mai ales țaranul filozof, adică partea de „moralist” din sufletul țaranului.—Sadoveanu zugrăvește pe țaran ca *voință*, alitudinea *obicinuită* a țaranului față cu viața,—și această *selecțiune* (căci toți selecționează conform cu temperamentul lor) mi se pare că valorează cît și celelalte, dacă nu mai mult,—căci țaranul romin, dacă este și glumeț și cugetător, este însă, în definiție, un om care a suferit mult, care s'a oțelit în această suferință și care s'a deprins să lăcă. Rezistența și tăcerea,—iată cele două caracteristice ale țaranului romin, ca tip social și psihologic,—și acestea sînt însușirile esențiale ale țaranilor lui Sadoveanu, puse în vază, atît prin *acțiune*, cît și prin *limbajul* pe care li-l împrumută autorul, care e limbajul lor scurt, limbaj care exprimă ceva și lasă să se înțeleagă multe...

În bunicul Manole din *Sfaturi vechi*, este intrupat lipul cel mai virtuos al Rominului, răzeșul oțelit prin sute de ani de luptă, care ține la pămîntul și la neatinerea sa, pe care le apără prin fapte, și nu prin vorbe. Cînd nepotul îl întreabă: „Cine e boerul ăsta, bunicule?”, el răspunde: „Care boer?... Boer sînt și eu, e și veciul meu, fie-care e boer cu haul lui și cu cinstea lui”...

„Aista-i un ciocoiu, proprietar la Stolniceni. A fost vechil ș'acu are moșie”, zice Manole și istorisește cum a luat pămînt dela oameni, dar dela dînsul n'a luat, căci: „Cînd i-oiu pune laba'n beregata și genuchiul pe piept, he-he! atunci eu is mai tare! Atunci îl întreb: De unde te-au adus vintuțiile, veneticule?—Și mai departe: „Vezi tu minile acostea? Vezi tu straelle astea albe? Vezi? Vezi tu pe moșneagul ista de lungă line? Mă! să fie o suia ca ciocoiul acela și nu

fac el mine, nici cit degetul ist mic! Înțelegi? Știi tu ce spun eu acu? *Eu spun, bre, lucru mare!*..."

Vedeți, parcă ar vorbi prea mult! Nu! Vorbește nepotului său, ultimului răstălar al neamului său,—*știe însuși!* Simte nevoia de a transmite mai departe ura sa,—altmintrelea, fiți siguri că tace, cel mult declară „ciocoiului“ că într-o țavă are poște!

Și, ca să-și aline năduhul, și ca să transmită simțirea sa nepotului său, iată cu ce patos epic răscolește el, înaintea celui din urmă din neamul său, ceea ce a fost gloria de altă dată: „Uite, bre, aici cit vezi cu ochii și mai este încă, toate ale noastre au fost, și acum multe nu mai sînt ale noastre... Avem noi hirtii, dar cine ni le mai ține în samă? Uite, auzi cum zice buciurul de jale?... Eh!—și aci bătrînul oltă adinc—așa a fost să fim noi fără noroc și să ne roadă încet-încet veneticii“...

Se poate o mai splendidă elegie bărbătească izvorită din cea mai mare dragoste a răzășului—mai mare decît dragostea de femeu—dragostea de pămîntul strămoșesc?

E acelaș accent puternic ca și al lui Mindrilă dela sfîrșitul novej *Cei Trei*... Acolo femeia, aici pămîntul smulge accentul pasional!

Aceiași țarie, mindrie și pasiune concentrată în *Cel mai tare*, în care Grigore Țintilă, cum am spus, poate fi Manole tînăr și în altă împrejurare: în dragostea pentru femeu. Aci, răzășul, rușinat că „parcă s'a licăloșit“ („Eu nu eram așa...“) se hotărăște să „pună genunchiul pe pieptul“ „ciocoiului“ (care aci e notarul), care umblă după fata pe care o iubește... „Ce vrea el? ce cată în satul nostru? și ducă stă aici, de ce nu-și vede de treabă?“ se-ntreaba Țintilă și-i... „pune genunchiul pe piept“!

Iar în *Cearța*, bucată de o compoziție admirabilă, care ne dă impresia acelor furluni de vară, scurte dar lu-

grozitoare, cînd, pentru o clipă, parcă lumea e în cumpănă,—Sadoveanu ne-a redat aceeași țarie întonecată și tăcută a sufletului răzeșesc: Bătrînul Vasile Bujor, strămoșul, adună pe nepoții care s'au luat la băta pentru o bucată din pămîntul moștenit, și le vorbește atît de amar, atît de concentrat de amar! Iar nepoții, bărbați tari de suflet, se-mpacă lăra o vorbă, pe tăcutele, așa încît ce se potrece în sufletul lor, rămîne o enigmă pentru noi,—cum o enigmă aproape este tot sufletul țărănesc,—așa încît și autorul, presupus că asistă la această întimplare, rămîne decepționat, el care se aștepta la cine știe ce efuziune de sentimente...

Această trăsătură a țărănilor lui Sadoveanu o regăsim chiar atunci, cînd țărănilor e urâtat în atitudinea de glumeț ori farsor. Iată, de pildă, pușcașul Ștefăniache, care apare în mai multe bucăți, ori „Morarul“! Gluma și farsa lor constă mai cu seamă în mistificare, adică în acel gen de umor, care presupune dibacie și stăpînire de sine... Țărănilor lui Sadoveanu, grav și făcut, nu va fi un palavragiu, un om care să facă să sune cuvînte cînd va vrea să glumească—ci un om care printr'o prefăcută gravitate și prin reticențe, va stăpîni pe „partenerul“ său...

Dacă nu cumva vorbesc în necunoștință de cauză, spoi nîmeue n'a zugrăvit țărani mai adevărați decît Sadoveanu. Că nu i-a zugrăvit sub toate aspectele, și sub acela al țărănilor lui Creangă ori al lui Sp. Popescu, e altă vorbă! Dar, cum am spus mai sus, ceea ce a selecționat Sadoveanu nu este aspectul cel mai puțin caracteristic, dacă nu cumva e chiar cel mai caracteristic.

Atita am voit să spun despre acest volum: ceea prin ce el are o fizionomie specială în opera lui Sadoveanu... S'ar mai putea spune multe,

dar acestea ar fi relative la talentul său în general și despre el vom vorbi altă dată. Într'un articol general, asupra tuturor scrierilor sale,—despre care, vă asigur, nu e ușor de scris, căci acest talent are alitea fețe și s'a exprimat, deja în atâtea feluri,—și iată-l, acum, abordând analiza psihologică, (în *Insemnările lui Neculaiu Manea*) se pare cu aproape o egală putere ca și în celelalte opere de până acuma.

Dar înainte de a isprăvi am să cirtesc puțin: Sadoveanu pune în gura țăranilor de pe Siret munteneisme: adeseori țăranii din Vișoara întrebuintează vorbe ca „perete” ori ca „ăsta” etc... Înțeleg ca ei să vorbească literar (*acesta*), dar să vorbească cu provincialisme muntenești? Acest lucru strică oarecum impresia realității; iar când țăranii săi spun „*straele* acestea” ori când, la distanță de zece covinte, întrebuintează și pe „*ăsta*” și pe „*ista*”, atunci avem și o impresie ciudată și sentimentul că autorul nu și-a îngrijit bine și cu atenție... manuscrisul!

Ah, dar aceasta e așa de ușor de evitat,—uite, ași putea face și eu îndreptările!... E mult mai greu a reda oameni și poezia naturii,—și aci, să vedem, cine are de obiectul ceva?

G. I.

* * *

N. Dunăreanu. *Schițe și nuvele din viața de port.* (Edit. Institutului grafic Minerva București). Pentru privitorul indiferent, mulțimea muncitoare răvărsată pe cheiurile portului apare ca o colectivitate de tipuri fără personalitate, ce nu au altă manifestare de viață decît efortul fizic de a produce, un surucar în care viața individului nu prezintă nici un interes.

Un artist a pătruns în mulțimea aceasta compactă, fără chipuri-holărite, cu aceeași poveste monotona a grijeilor și necazurilor meschine în lupta

crinčenă pentru pine și a creat *individualități* numai cu câteva strune în puterea lor de a simți și a trăi, dar vibrând înțins în povestirile fără meșleșug ale autorului. Ceea ce e caracteristic lui N. Dunăreanu e că povestirile sale sînt în adevăr fără meșleșug în tocmai ca cîntecul lăutarului ce a fost prins după ureche. Nu urmărește combinațiuni savante, fraze de efect, dar pune focul și însuflețirea unui adevărat temperament de artist.

Vede just și bine și redă lumea aceasta primitivă în lumina simpatiei cu care a pătruns-o pînă în cele mai ascunse cute ale sufletului, păstrîndu-i naivitatea cugetării, franchețea simțirii noi fără artificii și întorsăturile rafinate ale civilizatului, așa cum izvorăște din trupul lor oțelit de muncă, din sufletul bătut de grijă, ce se bucură arare ori gustînd plăcerile unui traiu liniit. Lipsește din opera lui Dunăreanu avîntul spiritului filosofic modern comprehensiv tuturor manifestărilor vieții; în schimb e viu și palpitant sufletul celor din povestirile lui, vibrantă și comunicativă simpatia pentru suferințele și bucuriile mărunte din viața acestora umile.

În mulțimea pitoresc zugrăvită cu frămîntările ei uriașe din viața de port, lipurile alese în povestiri sînt amărîntît văzute în felul lor de a munci, de a suferi și de a petrece; întâmplările mărunte din viața lor obscură sînt semnificative în evaluarea personajilor, în redarea sufletului lor și dialogurile foarte interesante.

— Domnișoară Ionică, tare de mult nu te-ai mai arătat pe la grădină.

— Nu mi-a permis timpul, *musiu*.

— Regretele mele *externe*.

— Și-ale mele pentru cine mă regretă?

Cum putea să vorbească alt-fel-o fată dela fabrică, cu flori în coc, vâpsită, dîndu-și ochii peste cap și cu ser-

gentul de flotilă galit, pudrat, cu pieptul scos înainte ca să se vadă mai bine flanela vărgată?

Mulțimea ce vine la „*Suhareana*” din grădina lui Fanciotti, vatămani de la tranvaiu cu șapcile roșii, lucrătoridin fabrică, cavaleri cu surtucul negru cravata roșie și floare la cheutoare, care zimbesc *amabil* domnișoarelor,— e o mulțime a parte, cu o psihologie anumită, deosebită cu totul de mahalaua altor orașe.

Ei au gânduri mai variate, simțiri mai fine, idei mai multe, obiceiuri—pătate din contactul cu străinii și în exprimarea acestora se cere un limbaj nou, mai bogat decât cel învățat la vatra lor. *Suhareana* din grădina lui Fanciotti e altă ceva de rit jocul dela țară, ei au „cassă”, fac control cu *contramarcă*, merg la *bufet*. Cei ce petrec aci sint oameni ce vin zilnic în atingere cu o lume în care terminii aceștia sint limbajul curent. Ei au *noțiunea* și de aceia termenul, oricât de pociit, apare mai mult ca o interpretare naivă a unor lucruri complicate de suflete simple, ciudațeniile lor izvorăsc în chip firese dintr'un traiu altul decât cel al mahalalelor din alte orașe. Au nevoie de un limbajin de gală ca și haina și gestul cu care se prezintă în societate, nu pentru a mămuțări o lume mai presus de ei, ci pentru a răspunde unei nevoi noi, care se traduce, cum poate, în felul lor de a pricepe politetea și purtarea convenabilă în lume. Lucrul acesta îl simte foarte bine autorul și de aceia, sub haina și limbajul lor impestrițat, îi simți atât de umani, în petrecerea lor din grădină Fanciotti din nuvela „Sora căpitanului”; e altă viață, altă linerețe și sinceritate în veselia oamenilor acestora ce petrec rar și cu convingere, din tot sufletul. E foarte bine prinsă nota, și autorul a înconjurat cu dibăcie o mare dificultate. În povestirile lui e pretulindeni un fericit a-

mestec de viață vie și adevărată izvorită din umanitatea adică a tipurilor acestora primitive cu viața factice, de suprafață, căpătată în frământările din viața portului, în călătoriile depărtate ale marinarilor pe la alte „nășii”. Cum e bunăoară acel „Tuțu”, din nuvela de care vorbeam, țanțoș, lăndăros, facind pe grozavul cu cele ce a văzut în Olanda, cind juca *co. Inghizoaiciile*, atât de ușor înduplecat să se reîntoarcă la vechea lui dragoste cu Chiriaca, de vorbele și mai ales de pumnul căpitanului. Pamfil și apoi atât de fericit cu inima lui simplă, cu firea lui adevărată, de sub spoiala adusă dela alte *noșii* cu care se păunea în grădina dela Fanciotti!...

Să nu căutam forma desăvirșita, meșteșugul, armonia și gradația tonurilor într'un tablou, căderea muzicală a frazei, compăneala și măsura intelectualului, cum nu căutăm și nu cerem lăutarului ce cîntă după ureche corectitudinea muzicii înalte, respectarea legilor contrapunctului și a armoniei.

Povestirea curge cum poate, nimerind la întâmplare imagini frumoase sau fraze banale, dar vibrind pretulindeni de simpatia cu care urmărește autorul însuși petipețiile lumii aceștia pe care o vede o simte și o *înțelege*.

I. S.

* * *

Silvin Traian, *Inimă și foc*, poezii. București, 1907, Tipografia „Emil-nosecu”. Prețul 1.50.

Iaca unul care le dă înainte la toți, cind e vorba de pasișare! Ce-i Radu Sbiera, ce-i Nuși Tulliu pe lângă acest cîntăreț al *inimii* și al *focului*!... Nu mai avem aface aice cu imitari de vîrsuri ori de ritm, cu imprumuturi de concepții ori de expresiuni, ci pur și simplu cu transcrieri; făcute cu oarecare modificări absolut neinsemnate.

Cităm, pentru edificare, cîteva versuri din poezia „Mihai Viteazul” (pag. 13), din care se va vedea îndată chipul cum își alcătuiește autorul volumul său de „poezii” :

„Peste Dunăre voi trece mîndru, fulnic fără păs.

„Din scaunul Tirgoviștii să dau calului ovos

„Codrul clocotind de vuet și de strigăt de alarmă...”

„Cu și leul în turbare tot răcnea pașa Sinan....

Tot' nălțind flamura verde” . . . . .

„Mult mai cruntă și mai rece decît crivățul și gerul,

„De-a ei spaimă li se pare că pe ei se luscă cerul...”

„Pentru diușul ducem toate, de e pace, de-i războiu...”

Ioate acestea dintr'o singură poezie a d-lui Silviu Traian. Mai urîtă pașizare a frumoasei bătălii din „Satira III-a” a lui Eminescu socot că nu se poate!...

Iată un alt pasaj din poezia „Domnul Tudor” (pag. 28) :

„Toată ceata de sațarnici, tot guno-iul din Fanar.

Tot ce-i însemnat în frunte cu pecelea infamiei,

Toți ce 'n umbră plănuesc sint ei fiii Romîniei?

Toți acei ce 'n altă parte sint dați dubei cu grămada

Cîți se scutură aice. Să salveze-aici Ellada!...

Încît gloata de puzderii...”

care e o transformare a unei părți din finalul aceleiași nenorocite „Satire a III-a”, pe care o misi găsim masacrată și la pagina 33, în poezia „Crăiul Moșilor” :

„Codrii gem de-atîta zgomot și de strigăt de alarmă,

„Și de urlat de bătaie și de zangănit de armă.

„Aerul e plin de muget și de răcnet și de zbucium,

„Munții clocotesc de vuet și de sunete de buciuri!...”

Și dacă ar fi numai Eminescu spiri-cuil în așa hal, ar mai merge : cel puțin el e mort, deci e scutit de a mai vedea haljoecura aceasta. Dar ce-i vinovat un Octavian Goga (vezi poezia „Oltul” pag. 10), un Coșbuc („Rugăciune” și altele), ca să sufere de pe urma maniei unor inconștienți schiloditori de versuri?

* * *

Georg Brandes. *Anatole France.* Deutsch von Ida Anders. Bard-Marquardt & Co. Berlin. 72 pg.

Un elegant volumaș împodobit cu cinci gravuri și un facsimile, tipărit în colecția „die Literatur” pe care o conduce însuși Georg Brandes. Nu e un studiu amănunțit al întregii opere a marelui scriitor francez—nici n'ar fi putut intra un asemenea studiu în cadrul restrans al aceslei colecții—ci, în proporțiile unui articol de revistă, e o analiză concentrată și fină, care scoate în relief caracterole esențiale ale sufletului și operei scriitorului.

Anatole France, admirat astăzi de lumea întreagă, și-a cîștigat tirziu celebritatea. Faptul acesta se explică atît prin aceia că dezvoltarea talentului său a mers încet, „n'avea curajul să fie el însuși, avea nevoie de imboldiri dinafară”, cum zice Brandes. Cit și prin împrejurarea că pe vremea începuturilor lui, talente mari țineau aștitulă atenția publicului asupra lor: Maupassant, Daudet, Zola.

Fiu de librar, crescut între cărți vechi și uitate, a învățat de timpuriu cit de trecătoare e viața, cit de puțin rămîne din zbuciumul unei generații și aceasta i-a însușiat acel amestec de melancolie, blîndeță și mila de alții, care-i formează substratul caracterului său. A debutat cu mici schițe

istorico-literare și cu poezii frumoase, dar n'a atras băgarea de samă a publicului de cit după publicarea minunatei sale povestiri „Le Crime de Sylvestre Bonnard”, cind avea deja vrsta de 37 ani, și n'a ajuns bine cunoscut decit prin anii 1892—93, cind implinise deja 52.

Intreaga sa activitate se imparte in doua perioade, atit de deosebite intre ele, iucit s'ar putea spune că sint doi Anatole France. In prima și cea mai îndelungată, el plutește sus deasupra furnicarului de oameni, la ale căror lupte și zvircoliri privește cu un zimbet compatimitor și ironic; in perioada a doua el devine un luptător in slujba tocmai a acelor lucruri pe socoteala cărora glumise mai mult: bunul simț al poporului, importanța mulțamii, progres, socialism. In întâia parte a activității sale, scepticismul său facuse să fie privit ca un conservator și chiar înregimentat in acest partid, care i-a susținut candidatura la Academie in 1897 in contra lui Ferdinand Fabre; pe atunci el avea oroare de Zola și i se părea că Paul Bourget și Jules Lemaitre sint oamenii cei mai inteligenți din lume. Izbucnește afacerea Dreyfus și de o dată, lasindu-și la o parte scepticismul, in loc in primele rinduri ale luptătorilor pentru adevăr și dreptate, alături de Zola, și, mergînd mai departe, devine apărătorul tuturor asupriților in marea luptă politica-socială. Poate, fără această îmboldire din afară, France ar fi rămas totdeauna scepticul plin de milă, dar și de dispreț pentru oameni; poate, cum crede Brandes, la această schimbare a contribuit mult și o prietenă a sa; ceea ce e sigur e că, odată intrind in luptă, Anatole France se arată un luptător de o rară energie, atit in scris; ultimele două volume din a sa *Histoire Contemporaine*, cit și in discursuri: *Cahier de la Quinzaine* și discursu-

rile ținute la dezvăluirea statuei lui Renan și la mormintul lui Zola.

Insușirea cea mai caracteristică a felului de a scrie al său este ironia; aceasta il arată ca un discipul al lui Renan. Ironia lui France totuși e deosebită de aceea a maestrului său: Renan, ca istoric și critic, vorbește in propriul său nume, France își ascunde ironia sub naivitatea personajelor sale. Naivitatea este a doua însușire a stilului său și e cu atit mai însemnată cu cit e mai rară la scriitorii francezi, căci afară de Lafontaine n'o are nimeni, nici chiar Molière. Cele mai vii tipuri create de Anatole France, prezintă această însușire ca element constitutiv, împerechiată obișnuit cu o alta, sensualitatea, dar și aceasta așa de inconștientă in cit e impudică. Așa e abatele Coignard, suflet de copil intr'un corp fără de rușine; așa e Choulette, din *Le Lys rouge*, genial, copilăros, nerușinat—tipul lui Verlaine, care apare ca varianta și in figura lui Gestas din *L'Étui de Nacre*. Acest amestec de naivitate și cinism face din cățelul Riquet unul din cele mai minunate tipuri create de Anatole France. De multe ori s'a zugrăvit și pe sine in romanele sale: M. Bergeret reprezintă înțelepciunea și timiditatea, ori mai degrabă rezerva caracterului lui France; cinismul sau senin l'a intrapat in medicul Trublet din *Histoire comique*; sculptorul Dechartre din *Le Lys rouge*, intrupează eul său pasionat îndrăgostit de frumos și in acelaș roman tot pe el se introduce și sub numele scriitorului Paul Veuce.

In nuvelele cu conținut istoric, A. France e de o mare fineță; niciun scriitor n'a știut vre-odată mai bine de cit el să pue in lumina epocii lor, personajele istorice, d. p. nuvela cu titlul „Procuratorul Iudeei”.

Ca poet, Anatole France are o mare însușire. Sinceritatea, care face ca creațiunile sale să fie sfințe-vii, nu

marionele. Apoi posedă, ceea ce el singur consideră drept cele mai de căpetenie trei calități pentru un scriitor: „întâi claritate, apoi claritate și în sfârșit claritate”. Afară de aceasta, mai posedă moderație și tact, e lipsit de pasiune, nu e niciodată exuberant, chiar erotismul său e mai mult epicureism, și, mai presus de toate, e un mare eugelător: personajele sale au alitea idei în cât de multe ori nu le mai ajunge un roman, ci au nevoie de volume anumite, precum: Les Opinions de Jérôme Coignard, Le Jardin d'Épicure, o parte din Pierre Nozière. Anatole France are mai multe idei decît sentimente.

C. B.

* * *

D. Onciul. *Tradiția istorică în chestiunea originelor romine.* Analele Academiei romine 21 p. 1907. București

Față de încercările d-lui Radu Rossetti de a pune în legătură originea Romnilor din Dacia cu captivii transportați aci din Imperiul roman de către barbari, D-l Onciul își propune de a preciza tradiția istorică, siogura bază reală pentru punctul de plecare al istoriei noastre.

Începînd cu secolul 11 și 12, d-sa arată că atît în imperiul bizantin cît și în acel vlaho-bulgar, în Ungaria, ca și în cancelaria papală, era cunoscută o tradiție despre originea romană a Romnilor din Dacia.

Și tradiția se păstrează în aceeași formă și la istoriograful umanist, dela curtea lui Matiaș Corvin, Bonfini, care precizînd tradiția prin mărturiile scriitorilor, aduce o nouă lumină asupra începuturilor noastre.

În principatele romine, e constatată o tradiție națională, în sec. 16 la călugării mănăstirii din Deal, păstrată de Francesco dalla Valle.

Cele dintâi cronici au numai o vagă amintire de originea romană.

În secolul al 17-lea, Miron Costin și

după urnele sale Nicolae Costin, apoi Dimitrie Cantemir, dau o formă puternică vechii tradiții istorice.

În a II-a jumătate a secolului 18, cu noua direcție critică introdusă în istoriografie, s'au format două teorii contrare asupra originilor romine.

Una e teoria autoctonei, alta teoria migrațiunei Romnilor.

Cea dintâi e începută cu *Thunmann*, care susține că Romii din Dacia sînt urmașii Dacilor romanizați; cea de a doua pune originea poporului romin în peninsula Balcanică.

Această din urmă ipoteză, primită de Engel, a fost pusă de Unguri în interesul luptelor politice.

Miklosich o primește din motive lingvistice, iar Koesler o susține din punct de vedere istoric.

Dar fruntașii istoriografiei moderne, etnografil și geografil, susțin continuitatea.

D-l Onciul adaugă că în adevăr, se constată o transmigrare romină din dreapta în stînga Dunării, dar aceasta nu poate fi o probă contra tradiției istorice în ce privește stratul etnic fundamental.

Tradiția istorică se confirmă și prin faptul că așezările dintâi ale Romnilor se constată tocmai pe teritoriul cel mai intensiv colonizat pe timpul stăpînirii romane.

Ea se confirmă și din punct de vedere geografic: centrul Romniilor fiind Carpații meridionali, de aici s'au rasfrut Romii și nu de aiurea.

Poporul rominesc, care a supraviețuit năvălirilor, putut să absoarbă elementul slav conlocuitor, o putere de asimilare și de expansiune, care nu se constată decît numai la popoare autoctone sau cuceritoare.

Față de asemenea fapte, știința nu poate părăsi tărîmul tradiției istorice, mai ales cînd nu sînt probe hotărîtoare pentru afirmările d-lui Rosetti.

L. T.

* * *

D. Rouso, *Studii Bizantino-Române*,—51 pag. București, 1907.

D. D. Rouso studiind textele publicate de D. B. P. Hasdeu în „Cuventen Betrani” sub titlul *Cugetări în ora morții*, arată cu probe paralele că aceste texte nu sînt decît fragmente traduse din diferite texte eshatologice ca *Evhologiu*, *Dioptra* lui Filip Solitarus, *Viata Sf. Vasile* cel nou cari n'au nimic a face cu bogomilismul și prin urmare *Cugetările în ora morții* nu pot avea o proveniență bogomilică cum le-o atribuiseră d. Hasdeu.—Pe lângă probele paralele, d. Rouso aduce și cîteva argumente prin care se poate iarăși vedea că nu e nimic bogomilic în textele numite.

Se vorbește în aceste texte totdeauna cu venerație despre învierea trupului, despre Sf. ierarhi și despre Sf. cruce, care erau respinse și dușmănite de către Bogomili.

În o altă parte a lucrării autorul ne anunță fără probe că învățăturile atribuite până acum lui Neogoe nu pot fi decît ale unui călugăr, admirator al lui Neogoe, din secolul al XVII și că originalul a fost scris în limba slavonă.—Proba și tratarea definitivă a acestei chestiuni d. Rouso spune că ne va da-o într-o lucrare ulterioară.

Felul studiilor d-lui Rouso e rar la noi și terenul nu este exploatat, așa că putem aștepta studii folositoare din partea d-nei sale.

Dragoș,

* * *

Dr. Danil Ionescu și Alexandru I. Danil, *Culegere de Descriețe*, cu o prefață de N. Iorga, vol. I, București, Minerva 1907, un volum în 16° de 240 pg. prețul 1 l. 50 b.

Noița colecție de descriețe, adunată din jud. Romanați, prin sîrguința d-lor dr. Danil Ionescu, medic primar al jud. Romanați, și A. I. Danil, student

în farmacie, este o contribuție mai mult pentru cunoașterea genului folkoric respectiv. Grație unui anumit mijloc de construgere, pe care l-au întrebuițat față de *babe*, descîntătoare și vrăjitoare (pg. 10), culegătorii au reușit să formeze din materialul adunat un volum de 240 pagini de tipar cu un număr însemnat de descriețe privitoare la 27 de boli trupești și 5 sulețești, volum în care am găsit o sumedenie de lucruri foarte interesante.

Ni se săgăduiește și un al doilea volum. Volumul următor va trebui să îndrepte unele grave greșeli de tipar din acest prim volum (la pg. 95 acelaș cuvînt apare odată ca *cocovele* și odată ca *coconete*; la pg. 113 acelaș nume de persoană apare odată ca *Silea*, odată ca *Silca*. Cel care nu cunoștea dialectul oltenesc nu vor putea ști care din cele cite două forme sînt bune. La pg. 183 trebuie să citim *mătească* ori *mătească*?); va trebui el însuș tipărit cu foarte mare băgare de samă pentru a nu se mai putea strecura greșeli de tipar, care, în asemenea cărți, pot da naștere la încurcături zădărnice; însfirșit va trebui să fie însoțit de un *glosar* care să cuprindă traduse toate cuvintele puțin cunoscute din ambele volume, cu indicarea precisă a paginii (paginilor) și volumului în care se află. Pentru ca acest glosar să fie cit mai util, autorii vor trebui să înregistreze, după acelaș sistem, și cuvintele ale căror înțelesuri nu le pot afla, pe de altă parte autorii trebuie să se pue din punct de vedere de pildă al Moldovenilor, care nu cunosc deloc dialectul oltenesc, și să caute decît a trece în glosar cit mai multe cuvinte și a da explicații cit mai bune.

G. P.

* * *

Ioan N. Roman, *Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea*, Ti-

pografia „Ovidiu“, Constanța 1907. — 360 pag. — Prețul 5 lei.

Cunoscut prin studiul său „Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei“, tipărit în 1905, autorul apare acum cu o nouă lucrare asupra României transdanubiane. Opera d-lui Roman este însă departe de a fi un studiu complet asupra proprietății rurale din Dobrogea, de oarece, după cum mărturisește însuși autorul în prefața sa, studiul asupra „situațiunii de fapt“ a proprietății imobiliare dobrogene, rămâne încă de făcut. Cartea d-lui Roman privește subiectul numai din partea lui juridică, lăsând cu totul în umbră latura economică.

Lucrarea cuprinde două părți deosebite: O introducere, în care găsim pe de o parte o privire generală asupra condițiunii legale a proprietății funciare în legislația otomană, analizându-se cu acest prilej mai ales Codul funciar otoman din 21 April 1858, precum și dispozițiunile dreptului religios relative la moșteniri; iar pe de altă parte, o privire istorică asupra legislațiunii române relative la proprietatea dobrogeană. — Partea a doua a lucrării este o simplă colecțiune de legi și regulamente, în care sînt adunate, într-o primă secțiune, *legiuirile otomane* relative la proprietatea rurală (care s'au aplicat în Dobrogea până la 1882), iar în secțiunea următoare, *legiuirile române* în legătură mai apropiată sau mai depărtată cu subiectul, adnotate cu cea mai nouă jurispru-

dență a instanțelor judecătorești. — Munca de coordonare a d-lui I. N. Roman va fi apreciată mai ales de specialiști.

*

C. Lacrițianu, *Datele de sol și climă ce trebuiesc cunoscute la noi spre folosul agriculturii*, Tipografia „Viitorul“, Tirgoviște 1907.— 18 pg.

Autorul are în vedere întocmirea unei hărți agronomice a țării, fără de care nu crede posibilă o agricultură științifică. — Este adevărat că Institutul nostru geologic urmărește întocmirea unei hărți *agro-geologice*, dar lucrarea aceasta, care cere încă multă muncă și răbdare, va fi totuși neîndeplătită pentru agricultură, de oarece i-ar lipsi datele relative la climă și alți agenți naturali; tocmai de aceea d. Lacrițianu propune ca institutul geologic să fie ajutat și *complectat* în opera sa de profesorii de Științe naturale, care și-ar putea lua sarcina de a face studiile necesare, în timpul vacanțelor. Și broșura profesorului dela Tirgoviște are tocmai menirea să indice celorlalți colegi ai săi din țară, metodele de urmat spre a determina: 1) relieful solului și cauzele ce au determinat acest relief; 2) apela regiunii în raport cu relieful solului; 3) calitatea solului din punct de vedere fizic și chimic; 4) bogățiile naturale ale solului și în fine 5) condițiunile climatice ce ar trebui cercetate.

G. K.